

Ключові слова: мотивація трудової поведінки персоналу, зовнішні та внутрішні мотиватори, віковий тренд, управління.

Ключевые слова: мотивация трудового поведения персонала, внешние и внутренние мотиваторы, возрастной тренд, управление.

Keywords: personnel motivation of labor behavior, internal and external motivators, aging, management.

УДК 37.005.3

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СИСТЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Зелінська Г. О., к.е.н, доцент, завідувач кафедри організації праці і виробництва, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ.

Зелінська Г. О. Класифікація принципів системи регіонального освітнього менеджменту.

Характерною рисою новітніх досліджень регіонального освітнього менеджменту (РОМ) є їх міждисциплінарний характер - орієнтація на врахування економічних і позаекономічних інтересів, на аналіз соціальних взаємозв'язків (речовинних, інформаційних, енергетичних), на вивчення середовища, у якому живе і працює людина. В статті наведено класифікацію принципів системи РОМ в умовах інноваційного розвитку. Встановлено, що загальні принципи (системності, науковості тощо) є недостатніми для здійснення ефективного менеджменту в умовах розвитку регіональних освітніх систем (РОС) і потребують доповнення спеціальними. Акцентовано увагу на питанні формування регіональних потреб як основи побудови системи організації РОМ. Його дослідження здійснюється відповідно до низки принципів (керування потребами освітнього розвитку, стратегічності, раціональності територіального розміщення, культуровідповідності), Застосування цих принципів, на відміну від існуючих, дозволяє підвищувати ефективність функціонування РОС відповідно до вимог інноваційного розвитку знанієвої економіки. Проведено аналіз трактування поняття «принципи» у доробку вчених, який дав змогу стверджувати, що існують різні підходи до його тлумачення. Принципи інтегрують два види систем управління освітньою сферою територіальної суспільної системи (ТСС) – територіального й соціального. У системі територіального управління передбачаються принципи: єдності соціального і територіального управління; пріоритетності цілей освітнього розвитку ТСС; ієрархічності цілей; необхідності повноти та різноманіття інформації; обов'язковості зворотного зв'язку між підсистемами ТСС різного рівня тощо. У системі соціального управління - соціальної справедливості і соціальної відповідальності, зокрема індивідуальної (керівника); соціального партнерства, субсидіарності, надання переваги громадським ініціативам при фінансуванні заходів регіональної освітньої політики. Отже, доповнення традиційних принципів – це вимога часу, зумовлена змінами, що відбуваються в РОС.

Зелинская Г. А. Классификация принципов системы регионального образовательного менеджмента.

Характерной чертой новейших исследований регионального образовательного менеджмента (РОМ) является их междисциплинарный характер - ориентация на учет экономических и внеэкономических интересов, на анализ социальных взаимосвязей (вещественных, информационных, энергетических), на изучение среды, в которой живет и работает человек. В статье приведена классификация принципов системы РОМ в условиях инновационного развития. Установлено, что общие принципы (системности, научности и др.) являются недостаточными для осуществления эффективного менеджмента в условиях развития региональных образовательных систем (РОС) и нуждаются в дополнении специальными. Акцентируется внимание на вопросе формирования региональных потребностей как основы построения системы организации РОМ. Его исследования осуществляется в соответствии с рядом принципов (управление потребностями образовательного развития, стратегичности, рациональности территориального размещения, культуросоответствия). Применение этих принципов, в отличие от существующих, позволяет повышать эффективность функционирования РОС соответственно с требованиями инновационного развития знаниевой экономики. Проведен анализ трактовки понятия «принципы» в активе ученых, который позволил утверждать, что существуют различные подходы к его толкованию. В системе территориального управления предусматриваются принципы: единства социального и территориального управления; приоритетности целей образовательного развития территориальной общественной системы (ТСС); иерархичности целей; необходимости полноты и разнообразия информации; обязательности обратной связи между подсистемами ТСС разного уровня; регионального программно - целевого обеспечения; делегирование полномочий; и тому подобное. В системе социального управления - социальной справедливости и социальной ответственности, в частности индивидуальной (руководителя), социального партнерства, субсидиарности, предпочтение общественным инициативам по сравнению с соответствующей

деятельностью государства при финансировании мероприятий региональной образовательной политики. И так, дополнение традиционных принципов - это требование времени, обусловлено изменениями, происходящими в РОС.

Zelinska G. Classification of regional educational management principles.

A characteristic feature of the latest regional educational management (REM) research is their interdisciplinary nature - focus on the economic and non-economic interests and on the social interactions analysis (material, information, energy), also on studying the environment in which people live and work. The article describes the classification principles of REM system under innovation development influence. It was found that general principles (systematic, scientific, etc.) are not sufficient for effective management in the regional educational systems (ROS) development. They need to be supplemented with special principles. Attention is focused on the regional needs forming as a basis for REM system constructing. The research is carried out according to a number of principles like educational development management needs, strategic planning, rational territorial distribution, the culture conformity. Applying these principles the efficiency of ROS according to the knowledge economy innovative development can be improved. The analysis of the interpretation of the term "principles" in the works of local scientists made it possible to say that there are different approaches to its interpretation. They integrate the two types of systems: the territorial scope of public educational systems (TPS) territorial and social management. In the article the principles of territorial administration are formed. The most important ones are the social cohesion and territorial management, educational goals of TPS prioritizing, the goals hierarchy; necessary completeness and variety of information etc. Also the principles of social control are formulated. Thus, addition of traditional principles - it is a requirement of time due to changes occurring in the ROS.

Постановка проблеми. Для результативного менеджменту сучасною регіональною системою освіти, прийняття правильних управлінських рішень, визначення стратегії і тактики розвитку регіональної освітньої галузі, раціонального використання матеріальних, фінансових та людських ресурсів потрібні знання закономірностей і принципів соціального та економічного розвитку регіону. Знання про принципи системи регіонального освітнього менеджменту (РОМ) особливо актуалізується в умовах демократичних перетворень в регіональній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах розвитку регіону стало очевидним, що управління, яке базується на адміністративно-командних засадах, не відповідає вимогам сьогодення і вимагає негайної перебудови. Більше того, практичною діяльністю доведено, що збереження консервативних підходів в управлінні освітніми системами є головною причиною повільних темпів їхнього реформування та адаптації до вимог сьогодення. Поряд з цим виникає нагальна проблема щодо вивчення принципів і функцій РОМ в соціально-економічних умовах розвитку. Свідченням є й праці вітчизняних і зарубіжних учених як В.Бєбика, О.Гришної, Л.Даниленко, Г.Дмитренко, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, К. Іщука, Н. Калюжної, О. Кузьміна, Т. Оболенської, В.Петренка, М. Портера, Л. Семів, С. Степаненко, О.Сологуб, М.Чумаченко, Л. Яковенко та інших. Попри це залишаються невирішеними проблеми щодо змісту принципів освітнього менеджменту в умовах розвитку регіональних освітніх систем (РОС).

Основним завданням статті є класифікація принципів в нових умовах трансформацій РОС. Недивлячись на те, що багатокомпонентність принципів управління була розроблена ще у працях А. Фойля, Ф.У. Тейлора, Г. Форда, Г. Емерсона нині вони потребують доповнення. Це вимагає подальших їх досліджень в системі формування РОМ.

Виклад основного матеріалу. За визначенням академіка РАО О.М. Новікова, принцип виконує подвійну функцію: "з одного боку, він виступає як центральне поняття, що репрезентує узагальнення й розповсюдження певного положення на всі явища, процеси у тій галузі, з якої даний принцип є абстрагованим; з іншого – він виступає у сенсі нормативу, предписання до дії" [1, с. 31]. Принципи [1, с. 29] – „це не приблизні абстракції чи суб'єктивні умовиводи. Вони об'єктивні за змістом і суб'єктивні лише за формою". Якщо методологічні підходи можна обирати, залежно від свого бажання й бачення, то у виборі принципів немає цієї свободи. Адже для того, щоб дослідження відповідало вимогам науковості, воно має ґрунтуватися на чітко визначених методологічних принципах.

У Україні, яка перебувала у складі колишнього СРСР теоретичною основою управління були так звані лєнінські принципи управління, які практично повторювали принципи адміністративного управління. На їхній основі було розроблено принципи управління радянською школою, а саме [2,3]: комуністичної ідейності, партійності, цілеспрямованості, плановості, перспективності, компетентності, поєднання єдиноначальності із колегіальністю, особистої відповідальності, перевірки фактичного виконання, колективізму, розвитку ініціативи та активності вчителів і всіх працівників, гуманізації, оптимізації, економізації. Нині Україна – незалежна демократична держава, де діють ринкові закони. Тому, використання принципів управління планової системи в умовах ринкової конкуренції регіону є недоцільним. Нові умови господарювання вимагають нових підходів до прийняття управлінських рішень на регіональному рівні.

З появою менеджменту освітньої системи, як окремої галузі наукового знання, виникла необхідність визначення основних принципів, які мають бути доповнені його специфікою. Єдиного підходу до

трактування принципів РОМ не має. Одні автори [4, 5] стверджують, що кожне правило займає своє місце серед принципів управління – у всякому разі до тих пір, доки практика підтверджує його ефективність. Інші, зокрема Л.Даниленко[6], розглядаючи як об'єкт управління середню школу, вказує на необхідність брати за основу загальноприйняті принципи менеджменту (гідності, самооцінювання, універсальності, краси, подолання, солідарності, пізнання). В.Маслов, В. Шаркунова, М. Гриньова, О. Штепа під принципом менеджменту в освіті розуміють фундаментальне вихідне положення, що впливає із стійких тенденцій, закономірностей існування й розвитку конкретної системи. На основі аналізу тенденцій і закономірностей автори формулюють вихідні положення, які відображають причинно-наслідкові зв'язки системи, забезпечують її стабільність та розвиток (соціальної детермінації в управлінні навчальним закладом; гуманізації та психологізації в діяльності менеджера; науковості та компетентності в менеджменті закладами освіти; інформаційної достатності; аналітичного прогнозування; оперативного регулювання; зворотного зв'язку; поступовості та перспективності; демократії та централізму; стимулювання уваги до кадрів; правової пріоритетності та законності; фінансово-економічної раціональності та ініціативності) [7, с. 12-13; 5, с. 77-84]. Ю. Конаржевський під принципами освітнього менеджменту розуміє основні положення, на які орієнтується менеджер у процесі управління. Принципи, на його погляд, визначаючи потреби до змісту, структури, організації цього процесу, є ідейною основою теорії та практики менеджменту й мають використовуватися як фундаментальні аксіоми. Ю. Конаржевський виокремлює такі принципи: поваги й довіри; цілісного погляду на особистість; співробітництва; соціальної справедливості; індивідуального підходу; збагачення праці вчителя; особистісного стимулювання; єдиного статусу; перманентного підвищення кваліфікації; консенсусу; колективного прийняття рішення; участі в управлінні вчителів та делегування повноважень; цільової гармонії; горизонтальних зв'язків; автономізації управління; постійного оновлення [8, с.106-119]. Виділені автором принципи синтезують об'єктивність закономірностей менеджменту.

Таким чином, аналіз вищевказаних трактувань принципів у доробку вчених, дозволив виділити дві основні групи принципів формування системи РОМ, а саме: перша - загальні, друга – спеціальні.

Охарактеризуємо найважливіші з них. До загальних принципів формування системи РОМ можна віднести:

принцип раціонального розміщення, суть якого полягає в тому, щоб під час розміщення освітніх об'єктів досягалась висока ефективність господарювання та відповідна якість надання регіональних освітніх послуг. Раціональне розміщення передбачає: розбудову регіональної освітньої інфраструктури РОС та наближення її до центрів зосередження трудових ресурсів, що дозволяє ефективно використовувати їх за статтю, віком, кваліфікацією; забезпечення транспортної доступності до споживання освітніх послуг; тощо. Перелічені заходи визначають зміст даного принципу. Вони опираються на врахування чинників місця. Натомість у широкому розумінні «раціональність» обіймає низку інших принципів, які забезпечують ефективне розміщення об'єктів РОМ (пропорційність, комплексність, збалансованість, оптимальність тощо);

принцип комплексності, який передбачає взаємообумовлений і взаємопов'язаний розвиток РОМ, як єдиного цілого на основі взаємозв'язку всіх підсистем та елементів. Комплексність сприяє раціональному поєднанню «освітніх галузей» і ефективному використанню ресурсів території;

принцип системності, суть якого впливає з системного підходу і дозволяє розглядати РОМ як складну динамічну відкриту систему, де сукупність елементів, які перебувають у певних взаємовідносинах один з одним, утворюють певну цілісність. Основні ознаки системи РОМ – це цілісність, структурність, ієрархічність, обмін інформацією;

принцип територіальності та регіональної цілісності передбачає вивчення просторового групування освітніх ресурсів, форм матеріалізації освітнього процесу на території регіону, характеру життєдіяльності населення. Він орієнтований на вивчення сукупності чинників регіонального розвитку, пізнання загальних закономірностей розміщення рушійних сил, розробки принципів регіональної політики;

принцип ієрархічності означає підпорядкованість компонентів і підсистем РОС внаслідок чого формування РОМ набуває ознак ієрархічної мети системи. Способом регулювання багаторівневої ієрархії, забезпечення зв'язку між різними рівнями є управління;

принцип самоорганізації означає, що динамічна система формування РОМ іманентно здатна самостійно підтримувати, відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її існування та функціонування задля підвищення стійкості, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій чи розвитку;

принцип взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, за яким РОМ не може бути самодостатньою системою, вона має динамічно змінюватись і вдосконалюватись адекватно до змін зовнішнього середовища;

принцип обмеженого централізму зумовлює органічне поєднання стратегічних інтересів країни й інтересів регіонів, підприємців, населення, бізнесу, релігії щодо освітньої політики;

принцип варіативності передбачає можливість гнучкого реагування РОМ на коливання попиту і зміни у зовнішньому середовищі;

принцип зворотного зв'язку передбачає, що цілі і завдання системи формування РОМ визначаються вимогами ринку освітніх послуг;

принцип науковості забезпечує виконання розрахунків на всіх стадіях менеджменту РОС: від планування до аналізу і контролю;

принцип надійності полягає в забезпеченні безперерійності надання освітніх послуг населенню даної території.

Перелік основних принципів формування системи РОМ не є закостенілими і можуть змінюватися відповідно до умов територіальної організації функціонування освітньої системи. На підставі розгляду поглядів різних авторів (М.Гриньова, Л.Даниленко, В.Маслов, та ін.) доходимо висновку, що для ефективного формування системи РОМ необхідне дотримання не тільки загальноприйнятих наукових принципів, але й таких як: культуровідповідності, актуальності змісту управління, соціальної рівноправності у прийнятті рішень суб'єктами та взаємної відповідальності, інноваційності, наукової обґрунтованості регіональної освітньої політики тощо, які відображали б особливості розвитку території.

Принципи інтегрують два види систем: управління освітньою сферою територіальної суспільної системи (ТСС) – територіального й соціального. Так, *принцип стратегічності* передбачає оцінювання (прогнозування) процесів, що протікають в стані функціонування РОС: нестабільності, випадковості багатьох чинників, мінливих умов зовнішнього оточення, можливостей адаптації до них і запобігання загрозам; *принцип культуровідповідності* передбачає формування змісту РОМ у в поєднанні з сучасними досягненнями вітчизняної та світової культури управління, з урахуванням народних традицій і обрядів даного регіону; *принцип актуальності змісту управління* реалізується шляхом відбору позитивних аспектів сучасних тенденцій в освітньому менеджменті, змісті законів, державних і регіональних програм та концепцій; *принцип керування потребами освітнього розвитку*, дає змогу підвищувати ефективність системи РОМ в умовах знанієвої економіки; *принцип інноваційності* передбачає використання освітніх інновацій в РОС, які, зазвичай, мають вигляд освітньої технології (підручника, посібника, методики тощо). Він передбачає не тільки відповідне управління інноваційними процесами, регулювання та підтримку інноваційних зрушень у РОС, а й акумуляцію нових знань у системі менеджменту; *принцип гуманізації* націлений на подолання абсолютного регіонального керівництва й авторитаризму у відносинах між управлінським персоналом, досягнення і постійне підтримання позитивного морально-психологічного клімату через повагу до особистості кожного члена колективу. Кожна особистість має розглядатися не як об'єкт впливу, а як кінцева мета, заради якої здійснюється управлінська діяльність.

Висновки. Таким чином, виходячи з сучасних тенденцій розвитку регіону, враховуючи необхідність оновлення знань,можемо констатувати: окрім використання традиційних принципів перед системою формування РОМ постають нові завдання і вимоги стосовно них; застосування традиційних принципів до системи формування РОМ потребують подальшого доповнення та розвитку в зв'язку з реформуванням освіти, трансформаційними та модернізаційними процесами, що відбуваються в регіональних освітніх системах.

Список використаних джерел:

- 1.Новиков А.М. Учебные проекты. Методология учебной деятельности / А. М. Новиков. –М.: Эгвес, 2005. – 176 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И.Ансофф – СПб.:Питер Ком., 1999.-416 с.
- 3.Березняк Е.С. Руководство современной школой / Е.С.Березняк // Некоторые вопросы и проблемы. – К.: Рад. Школа, 1977.- С.11-17.
4. Кабушкин Н.И. Основы менеджмента: Учеб.пособие / Н. И. Кабушкин. - 4-е изд. – Минск: Новое здание, 2001. – 336 с.
5. Маслов В.І. Теоретичні основи педагогічного менеджменту: Навч посіб для працівників освіти./ В.І. Маслов, В.П. Драгун, В.В. Шаркунова.- К.:, 1996. – 86 с.
6. Даниленко Л. І. Модернізація змісту форм і методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія / Л. І. Даниленко. – К.: Логос, 1998. – 140 с
7. Гриньова М.В. Менеджмент в освіті: Навч. пос. для студ. і магіст. спец. пед. ун-тів / М.В. Гриньова, О.Г. Штепа – Полтава, 2003. – 73 с.
- 8.Конаржевский Ю.А. Менеджмент и внутришкольное управление. / Ю.А. Конаржевский. – М.: Изд. Центр «Педагогический поиск», 2000. – 224 с.

Ключові слова: регіональна освітня система (РОС), загальні, спеціальні, ознаки, знанієва економіка, інновації, розвиток.

Ключевые слова: региональная образовательная система, общин, специальные, признаки, знаниевая экономика, инновации, развитие.

Keywords: regional educational system (ROS), classification, general, special, features, knowledge economy, innovation, development.